

Onze perceptie en de talenten van kleuters

Door: Wilma van Esch

In 2009 organiseerde Washington Post een bijzondere activiteit in het kader van een onderzoek naar perceptie en de smaken en prioriteiten van mensen. Joshua Bell, een van 's werelds topviolisten, speelde 45 minuten lang prachtige partituren van o.a. Bach en Schubert. Het was een koude ochtend in januari. Meer dan 1000 mensen kwamen voorbij. Zoals verwacht, liepen de meeste mensen door. Soms vertraagde iemand. De grootste aandacht kwam van een 3-jarige jongen. Zijn moeder trok hem mee, het hoofd van het weglappende kind bleef gericht op de vioolspeler. Na 45 minuten had de muzikant 32 dollar opgehaald. In totaal waren er 7 mensen geweest die echt waren blijven staan om te luisteren.

Schoonheid herkennen

Joshua Bell verzorgde dit optreden 2 dagen voor zijn uitverkochte concerten in het theater van Boston. De tickets voor dit optreden kosten 100 dollar per plaats en de concerten waren op voorhand al uitverkocht. Niemand heeft Joshua Bell en zijn Stradivarius uit 1713 herkend. De onderzoeksvragen van Washington Post waren:

1. Kunnen wij in een gewone omgeving, op een ongewoon uur, schoonheid herkennen?
2. Houden wij stil om het te appreciëren?
3. Kunnen wij in een onverwachte context talent herkennen?

Een van de mogelijke conclusies na deze ervaring kan zijn: Als we niet de tijd hebben om te stoppen en te luisteren wanneer een van de beste muzikanten ter wereld een van de mooiste partituren speelt, hoeveel andere buitengewone zaken laten we dan ook aan ons voorbijgaan?

Terug naar het onderwijs

Hoe zit het met ons, leerkrachten? Kunnen wij in een ongewone omgeving, op een ongewoon uur schoonheid herkennen? Nemen wij de tijd om het te waarderen? Kunnen wij in een onverwachte context talent herkennen? Door toenemende druk van buitenaf, de opbrengstverwachtingen van inspectie en de complexiteit van het huidige onderwijs is de bril waardoor we naar kinderen kijken wellicht verkleurd geraakt.

Op You Tube staat een meesterlijk fragment van een jongen die op zijn ukelele het lied I'm Yours van Jason Mraz vertolkt. Zijn kleine handen maken razendsnel barre-akkoorden, ritme en toon zijn perfect. Daarbij zingt hij het lied volledig fonetisch 'wejoedondonmie' op de juiste toonhoogte. Het valt direct op hoe goed zijn muzikaal gehoor is, hoe bijzonder zijn fijne motoriek, zijn gevoel voor ritme, zijn zelfvertrouwen. Hij kent het lied volledig uit zijn hoofd. Maar wanneer je naar deze kleuter kijkt vanuit de huidige kijkwijzers, gericht op vroegtijdige signalering en taalontwikkeling, valt dit kind volledig uit de boot. Hij articuleert slecht en spreekt geen enkel woord juist uit. En dan zou het zomaar ineens een

zorgkleuter kunnen worden...

Hoe neem je waar?

Een belangrijke vraag is dus: Hoe neem je waar? Natuurlijk kijken we gekleurd en bepaalt onze biografie en de context wat wij waarnemen. Wanneer je met mensen naar foto's en fragmenten kijkt, die ontdaan zijn van contexten, merk je hoe verschillend de inkleuring kan zijn. Het gaat hier niet over goed of fout. Het gaat over je bewust worden van je perceptie. Over de eerste indruk die direct bij je opkomt. De indruk die een beeld vormt over wat er mogelijk aan de hand zou kunnen zijn. En die indruk kan ook bepalen hoe je reageert op een situatie.

Bram: 'Ze pesten me, juf.'

Juf: 'Kop op Bram, dik zijn is niet erg, dik zijn is gezellig.'

Bram: 'De klas noemt me brillenjood...en de juf vindt me dik!!!'

Hoe kijk je naar kinderen?

Naast de bewustwording van je eigen perceptie is een andere waarneming ook van cruciaal belang. Op welke wijze kijk je naar kinderen? Zie je hen als full-partners in onderwijs, schat je je kinderen competent en volledig toegerust voor hun potentie in, of denk je in defecten en ontwikkelingsachterstanden? Pedagogen die werken vanuit de principes van Reggio Emilia bouwen

Toen de moeder van Paul uit groep 2 overleed, was zijn leerkracht zeer aangedaan. Het raakte een groot oud zeer. Het haakte in haar jeugd, waarbij zij zeer onverwacht haar broertje verloren had. De pijn van nauwelijks gehoord worden, van er niet over kunnen praten kwam weer op. En ze nam zich voor het anders te doen. Iedere dag, wanneer de klas naar buiten ging voor het speelkwartier, nam zij Paul even apart om te vragen hoe het was. Gefrustreerd kwam ze daarna in de koffiekamer: Hij wilde niet praten, het wilde alleen maar naar buiten en voetballen met zijn vriendjes. Hij ontweek de gesprekken. En dat terwijl erover praten zo belangrijk is, verzuchtte de leerkracht.

De intentie van deze leerkracht is mooi en zuiver: ze wil Paul verder helpen. Maar ze vergeet daarbij te kijken naar wat dit kind nodig heeft. Haar eigen biografie kleurde haar waarneming. Paul wilde rennen, schreeuwen, spelen, zich uitputten. De leerkracht wilde in alle rust praten, het erover hebben.

Vanuit het concept E.G.O. en door de inzichten van Gendlin worden leerkrachten aangespoord gericht te zijn op de ervaringsstroom van de ander. Wat zou er mogelijk aan de hand kunnen zijn bij dit kind? Tijdens ervaringsreconstructies buigen E.G.O.- leerkrachten zich over een casus en geven hun inkleuring van de mogelijke redenen waarom een kind interacteert zoals hij interacteert. Dat geeft altijd verrassende inzichten: door de inkleuring en inbreng van uiteenlopende mensen ontstaat een veel genuanceerder beeld van wat er mogelijk aan de hand zou kunnen zijn met een kind. Het maakt dat je anders gaat kijken en dat je je bewust wordt van je eigen waarneming en inkleuring.

hun onderwijs op de volgende zekerheden:

- Kinderen hebben volop potentie
- Kinderen willen communiceren
- Kinderen zijn toegerust om de complexiteit van de wereld te onderzoeken en interpreteren.

Zij realiseren zich dat kinderen 100 talen hebben om te communiceren, maar dat veel leerkrachten zich richten op een beperkt repertoire. Als pedagoog wordt je uitgedaagd om deze talen bij kinderen te ontdekken. Dat betekent dat je een grote diversiteit aan contexten moet bieden. Een rijke, uitdagende speelleeromgeving waarin kinderen kunnen onderzoeken, ontdekken, exploreren. Dat je vanuit deze contexten in kunt haken op initiatieven van kinderen en vanuit hun betrokkenheid en nieuwsgierigheid op onderzoek kunt gaan. Door veelvuldig te observeren, in verschillende contexten, door te documenteren, met foto's en woordverslagen de ontwikkeling proberen te volgen, krijgen de begeleiders een beeld van kinderen. De rol van pedagogen is niet

alleen volgend, maar zij interpreteren met elkaar de interacties, gedragingen en vragen van kinderen. Vanuit deze reflecties worden interventies gedaan, die weer leiden tot nieuw onderzoek. Wat boeiend is binnen de pedagogiek van Reggio Emilia is de samenwerking tussen atelierista en pedagoga. Zij bekijken samen, vanuit hun eigen perspectief naar situaties en kinderen.

plankjes en poppen waarmee kinderen konden leren strikken, ritsen en knopen. Ik brak mijn hoofd over strikdiploma's, dat paste niet in mijn beeld van hoe het zou moeten, maar het werd wel gevraagd door kinderen en ouders. Door het bezoek aan de scholen in Zweden was ik in een context verzeild geraakt waar dat antwoord direct helder was.

interventies en keuzes gerealiseerd.

Leren fietsen

Natuurlijk willen we dat onze kinderen niet al te veel deuken op lopen. Maar vallen hoort erbij, en een worsteling doormaken ook. Wellicht is het begeleiden van kleuters te vergelijken met leren fietsen. Iedere ouder die dit mee heeft mogen maken, herkent het. De ouder is niet degene die bepaalt wanneer een kind zonder zijwieltjes gaat fietsen. Zij kunnen stimuleren, een goed rolmodel zijn, met regelmaat uitproberen. Maar toch... Leren fietsen valt niet uit te leggen of te plannen. Een ouder kijkt goed naar zijn kind om in te schatten wat een goed moment zou kunnen zijn. En dan is het vaak en veel meerennen, met je hand onder het zadel. Ineens is het moment daar: Je laat het zadel los en je kind fietst. Zelf! Je kunt en hoeft het kind niet duidelijk te maken wat er precies gebeurt, wat benen, armen en evenwichtsorganen

In het atelier waren kleuters bezig met het verbinden van doosjes en wc-rolletjes. Hierbij werd overvloedig plakband gebruikt. Het resultaat was een stevig, verbonden pakket. De leerkracht schrok hiervan, en stimuleerde de kinderen een volgende keer geen plakband te verspillen, maar lijm te gebruiken. De kunstenaar was zeer enthousiast over de vindingrijkheid van de kinderen en de nieuwe vorm van verbinden die zij in dit atelier ontdekt had.

Op de scholen die Reggio geïnspireerd werken worden deze situaties bewust gecreëerd, om tot een breder perspectief en inzicht te komen. De vraag is wie er hier het meeste leert: Het kind, de leerkracht of de kunstenaar. Wanneer je met elkaar de rollen van meester en leerling durft af te wisselen, ontstaan verrassende inzichten.

Creativiteit is de vrijheid om ieder moment iets van een andere kant te bekijken.

(C. Rinaldi – Reggio Children)

Een strikdiploma in deze context zou absurd zijn. Het ging hier gewoon om helpen en aankleden...

De cocon en de curling-generatie

Een man volgde geïntrigeerd het uitkomen van een vlinder uit zijn cocon. Het was een enorme worsteling. Telkens als de vlinder zich weer een paar millimeter bevrijd had, moest hij op adem komen, zoog hij zijn vleugels weer een stukje verder vol en trilde. Het laatste stukje leek bijna niet te doen. De man een schaar pakte en de vlinder hielp door de cocon open te knippen. De vlinder was vrij. Maar zijn vleugels zogen zich niet verder vol, ze bleven klein en verschrompeld. De vlinder was niet meer in staat te vliegen.

Zie je de leermomenten?

Op verschillende Reggio geïnspireerde voorscholen in Zweden valt de volstreekte rust, ontspanning en fijne sfeer direct op. Een voorbeeld: Op een van de scholen gingen kleuters iedere dag een flinke wandeling maken met hun begeleiders. Terwijl de begeleider op een bankje in de hal zat, kleedden de peuters zich in alle rust aan. Mutsen, wanten, skipakken. Waar nodig, hielpen kinderen elkaar. Er stonden rekjes waaraan sommige peuters hun evenwicht bewaarden. Een enkeling vroeg de begeleider om hulp. Tijdens dit moment, realiseerde ik me het enorme verschil met de jaren dat ik met kleutergroepen gewerkt heb. Bij aanvang van het jaar gaf ik briefjes mee aan ouders, met het verzoek of zij op de gymdagen kinderen 'makkelijke' kleding wilden aangeven, liefst schoenen met klittenband. Tijdens het omkleden was ik behoorlijk druk, hielp veel en jaagde de tragere kinderen op. In de klas had ik

Wat weten we eigenlijk van de ontwikkeling van kinderen, wat weten we over wat ze precies nodig hebben. Het huidige onderwijs is gefocussed op opbrengsten, vroegtijdig signaleren en het wegwerken van 'achterstanden'. Soms lijken we zo bang dat kinderen wat tekort komen, dat we ze goed bedoeld gaan helpen. De huidige generatie ouders en leerkrachten wordt ook wel eens 'de curling generatie' genoemd. Bij de Olympische sport curling wordt een granieten steen over het ijs geschoven, om zo dicht mogelijk bij de dolly te komen. Twee spelers vegen met snelle, korte bewegingen het ijs voor de steen schoon, om een zo soepel mogelijke beweging mogelijk te maken. Leerkrachten en ouders doen hun uiterste best om de ontwikkeling van kinderen zo soepel mogelijk te laten verlopen. Voortdurend wordt nagedacht over wat kinderen nodig hebben en er worden zeer zorgvuldig en effectief

dienen te doen. Maar het kind voelt zelf hoe de beweging gaat.

Dat is een mooi beeld van goed kleuteronderwijs: Het gaat het om het aanvoelen van je kinderen en er zijn daar waar ze je nodig hebben. Het gaat om zicht hebben op hun ontwikkeling, rijke contexten creëren, hoge verwachtingen hebben, maar vooral vertrouwen hebben hun groei- en wilskracht.

Wilma van Esch (1966) is projectleider van het expertisecentrum E.G.O. Nederland, eindredacteur van het tijdschrift Egoscoop en voorzitter van het docentennetwerk Jonge Kind. Zij verzorgt (inter-)nationaal lezingen, tweedaagses, studiereizen, trainingen en workshops voor leerkrachten, schoolleiders en docenten HBO.

www.wilmavanesch.nl
w.vanesch@fontys.nl